

Robert Dankoff, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*, Katkılarla İngilizceden Çeviren : Semih Tezcan, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 37, İstanbul 2004, 336 sayfa. ISBN 975-7981-23-0

Türk dilinin en önemli yadigarlarından biri Evliya Çelebi Seyahatnamesi'dir. Seyahatname'nin 17. yüzyıl Osmanlı toplumunun birçok yönünü aydınlatan eşsiz muhtevası yanında dil tarihi araştırmaları açısından da önemi büyüktür. Evliya Çelebi'nin bize tanıttığı toplum katmanlarının çeşitliliği, şahit olup aktardığı olayların revnaklılığı Seyahatname'nin dilinde de zengin söz varlığı olarak yansımaları bulmuştur. Osmanlı toplumunun merkez-inin ve taşrasının, bu topluma komşu halkların dillerine ait birçok kelime bir şekilde Seyahatname'ye girmiş, orada kaydedilmiştir. Aynı durum veya nesneyi birden fazla kelimeyle anlatma oyununu pek sevdiğini bildiğimiz Evliya Çelebi'nin bu tutkusu, Seyahatname'yi Türk leksikolojisi için vazgeçilmez bir kaynak hâline getirmiştir. Bu zengin kaynağın bu güne kadar hakettiği ölçüde işlendiği, değerlendirildiği söylenemez. Derli toplu ilk çalışma, R. Dankoff'un *An Evliya Çelebi Glossary, Unusual, Dialectal and Foreign Words in the Seyahat-name* (Harvard University, 1991) isimli çalışmasıydı. Dankoff, bu çalışmasında esasen Seyahatname'deki alışılmamış sözlerle, ağızlar ve yabancı dillere ait söz varlığını ele almıştı. Şimdi bu çalışma eklerle zenginleştirilerek Türkçeye kazandırılmış bulunuyor.

Semih Tezcan'ın İngilizceden çevirdiği metin, bu ilk çalışmanın gözden geçirilmiş, geliştirilmiş bir yayımıdır. Çalışma, önsöz, bibliyografya ve girişten sonra şu bölümlerden oluşuyor : Evliya'nın Sözvarlığı ve Dili Kullanışı (28-41), Seyahatname'de Anadolu-Rumeli Türkçesi Ağızları, Öteki Türk Dilleri (42-52), Seyahatname'de Yeryüzü Dilleri (53-65), Okuma Sözlüğü (69-289), Anadolu-Rumeli Türkçesi Ağızları ve Öteki Türk Dilleri (291-298), Toplu Bakışla Türkçe'nin Yerel Ağızları, Türk Dilleri Söz Listeleri, Örnekler (299-301), Avrupa Dilleri (302-310), Slav Dilleri (311-313), Kafkas Dilleri (314-316), Doğu Dilleri (317-325), Afrika Dilleri (326-329), Robert Dankoff'un Yayınları (331-336).

Bu tercümenin, eklerle yapılan bir tercüme olduğunu ifade etmiştik. Başlıca ekler, Dankoff'un daha önce yayımlanmış olan "Turkic Languages and Turkish Dialects according to Evliya Çelebi (Altaica Osloensia, Oslo 1990) ve "The Languages of the World according to Evliya Çelebi" (Journal of Turkish Studies 13, 1989) başlıklı makalelerinin tercümeleridir. "Toplu Bakışla Türkçenin Yerel Ağızları, Türk Dilleri Söz Listeleri, Örnekler" (s. 299-301), *Glossary*'de yoktur. Bu bölüm ağızlarla ilgili araştırma yapmak isteyenler için iyi bir kılavuzdur. Ancak bu listenin eksiksiz olduğu söylenemez.

Glossary'de ağızlar ait kelime listeleri verilirken Evliya'nın standart dilden verdiği karşılıkların İngilizceleri verilmişti; Türkçe tercümede sadece Evliya'nın verdiği karşılıklarla yetinilmiş; ancak kimi zaman bu karşılıkların da açıklanması ihtiyacı doğuyor. Mesela Bolu ağzı kelime listesi içinde yer alan *karış katış* kelimesine Evliyanın verdiği *aşır aşır* karşılığının anlamı bugünün okuyucusu için açık değildir; oysa bu kelime İngilizce metinde *sweet pudding for the tenth of Muharrem* olarak (yani aşure) açıklanmıştı. Yine *kaçağ* kelimesi verilen *egseri* karşılığı da bugünkü Türk okuyucusu için açık değildir. Bunlar farklı bir harf karakteriyle verilseydi hem okuyucunun işi kolaylaşmış olur, hem de müellifin çevirileri atlanmamış olurdu. Gerçi Türk dilleri ve ağızlarından alınan kelimelerin karşılıklarını sözlükte bulabiliyoruz; ancak Türkçe dışındaki dillere ait listelerdeki kelimelerin hepsi sözlüğe alınmamıştır. Mesela Ukraynaca *hıleb* "ekmek", *voda* "su" kelimeleri sözlükte yoktur ancak yine aynı listedeki *med* "bal" kelimesi sözlükte yer almıştır. Yine Yunanca kelime listesindeki *meğalo*/*mağalo* (Sözlükte *moğalo*. Ayrıca Rumca kelime list-

esinin cildi ve yaprakları kaydedilmemiş) kelimesine yer verilmiş. Sözlük'te Türkçe dışındaki dillere ait bu listelerde kelimelerin çoğuna yer verilmediği anlaşılıyor. Evliya'nın bu kelimelere verdiği ve bugünkü Türkçede anlaşılmasız olan karşılıklar Dankoff'un İngilizce çevirisi esas alınarak çevrile iyi olurdu. Mesela Abhazca *abxuş* kelimesine Evliya'nın verdiği *avret* kelimesini nasıl anlayacağız. 'Kadın' mı, 'dinen örtülmesi gereken vücut uzuvları' mı, 'eş' mi? Dankoff'un *avrete* verdiği *wife* karşılığı çevrilseydi bu kelimeye anlamamız kolaylaşmış olurdu.

Bu çalışmayla Türkoloji literatürünün önemli kaynaklarından biri Türkçeye kazandırılmış oldu. Hem eseri hazırlayan sayın Dankoff'a, hem de onu dilimize kazandıran sayın Tezcan'a bu emeklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Hayati DEVELİ

I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10 Ekim 2003) Bildiriler, Hazırlayan: Yard. Doç. Dr. Ahmet Günşen, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yay. Nu: 1, Kırşehir 2004, 605 sayfa.

Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi tarafından 8-10 Ekim 2003 tarihleri arasında düzenlenen I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni'nde sunulan bildiriler, Yard. Doç. Dr. Ahmet Günşen tarafından hazırlanarak basılmıştır. Kitapta, tarih, dil, edebiyat, eğitim, astronomi üzerine sunulan 39 bildirin metni yer almaktadır. Bu bildirilerden dil ve edebiyat ile ilgili olanlarına kısaca değinmek istedik.

Mehmet Atılğan'ın "Dadaloğlu ve Kaman" başlıklı bildirisinde (s. 27-39), Dadaloğlu'nun Anadolu'nun birçok yöresinde dolaştıktan sonra ömrünün son yıllarını Kırşehir'e bağlı Kaman'da geçirdiği belirtilmiş ve bu yörede bulunduğu zamanlarda yazdığı şiirlerine yer verilmiştir.

Mustafa Aysal'ın "Kırşehir ve Yöresi Ağızlarında Tarım Âletleri Adları" başlıklı bildiri (s. 41-58), Türk onomastiğine dikkate değer bir katkı sağlamıştır. Çalışmada Kırşehir ve yöresi ağızlarında, on dokuz yerleşim biriminde kullanılan tarım âletlerinin ve bazı aksamın adları, bu adların oluşumları, Ahmet Günşen'in *Kırşehir ve Yöresi Ağızları Sözlüğü* (Kırşehir, 2001) adlı eserinden yararlanılarak verilmiştir. Araştırmanın sınırları çerçevesinde, çeşitli söyleyiş özellikleri de dahil olmak üzere konuyla ilgili 241 isim tespit edilerek açıklanmış ve tasnif edilmiştir.

Salih Demirbilek'in "Kırşehir Ağzında Edatlar" başlıklı bildirisinin (s. 127- 132) başında, edatlarla ilgili aydınlatılmamış iki probleme; terim kargaşası ve edatların mahiyetiyle ilgili görüş farklılıklarına kısaca değinildikten sonra, Ahmet Günşen'in *Kırşehir Yöresi Ağızları ve Kırşehir Yöresi Ağızları Sözlüğü* adlı eserlerinden faydalanılarak Kırşehir yöresinde kullanılan edatlar tespit edilmiş, bunlar yapı ve görevlerine göre sınıflandırılarak anlatılmıştır.

Hayati Develi'nin "Kadı Burhaneddin'in Dili Azerbaycan Türkçesi Midir?" başlıklı bildirisinde (s.133-143), 14. yüzyıl Türkiye Türkçesi'nin başta gelen yadigârlarından biri olan Kadı Burhaneddin Divanı'nın dil özellikleri, fonolojik ve morfolojik kriterlere göre incelenmiş ve *Divan*'ın dilinin Azerbaycan Türkçesi ağızı olarak değil de Türkiye Türkçesi ağızı olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.